

KAPellen en KRUISEN

Jaarthema: 75 jaar bevrijding

Nummer 84 - September 2019

STICHTING
KRUISEN en

KAPellen in LIMBURG

Van de voorzitter

Dankbaarheid

Bij het bedenken van een thema voor dit voorwoord schoot mij het woord 'dankbaarheid' te binnen. Het is een beetje een ouderwets, oubollig woord. We gebruiken het niet meer zo vaak. Dat is jammer, want er is genoeg om dankbaar voor te zijn. Neem alleen al deze maand de start van alle herdenkingen rond 75 jaar bevrijding. Op 12 september 1944 begon in het zuidelijkste puntje van Limburg de vrijheid, waarvan wij nu nog altijd mogen genieten. Dat alleen al is genoeg reden om héél dankbaar voor te zijn. Ik heb zelf de oorlogs- en bezettingstijd niet meegemaakt en ook in mijn directe familie zijn er geen ernstige oorlogsslachtoffers te betreuren. Maar wie alleen al de vele kruisen op de oorlogskerkhoven van Margraten, Venray of Ysselsteyn bekijkt en zich realiseert dat onder elk kruis een mens ligt, die zijn leven gelaten heeft in een zinloze oorlog, mag dankbaar zijn dat wij in West-Europa nu al 75 jaar in vrijheid mogen leven. Onderdeel van die vrijheid is dat we ook ons geloof mogen belijden en religieuze tekens mogen oprichten, zoals de vele herdenkingskruisen en vredeskappen, die vlak na de bevrijding verschenen zijn om de slachtoffers van die verschrikkelijke oorlog te herdenken of de herkegen vrijheid in dankbaarheid te vieren. Iets wat lang niet overal in de wereld zomaar is toegestaan. Weer een reden om dankbaar voor te zijn. In dit magazine staan we opnieuw stil bij sporen van 75 jaar

vrijheid, deze keer in Maasbree. Een heel andere vorm van dankbaarheid mogen we uiten in de richting van de vele vrijwilligers die zich in Limburg inzetten om kruisen en kapellen te onderhouden. Deze keer mogen we één van die vrijwilligers heel speciaal in het zonnetje zetten. Chris Willems uit Ubachsberg is al vele jaren een onvermoeibare 'kruisdrager'. Stad en land sjouwt hij af om kruisen te repareren – soms zelfs in elkaar te puzzelen – of nieuwe op te richten. Vele tientallen wegekruisen in met name Zuid-Limburg staan er dankzij hem in tiptop conditie bij. Gelukkig is dit ook 'ten paleize' opgemerkt en Chris mocht onlangs een lintje van zijne majesteit in ontvangst nemen als teken van dankbaarheid voor zijn enorme inzet. Graag sluit ik mij bij die dankbaarheid van de koning aan en ik verbreed mijn dank graag naar iedereen die zich geheel vrijwillig en met grote betrokkenheid inzet voor het onderhoud en het beheer van kruisen en kapellen in Limburg. Deze 'monumenten van vroomheid' zijn niet weg te denken uit het Limburgse landschap. Maar als niemand ze zou onderhouden, zouden ze snel verdwenen zijn. Gelukkig zijn er veel mensen die het niet zover laten komen. In dit magazine zijn weer mooie voorbeelden daarvan te vinden. Veel dank daarvoor.

Matheu Bemelmans,
voorzitter

Colofon

Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg
Swalmerstraat 100
Postbus 470
6040 AL Roermond
Telefoon (0475) 386 747

E-mail: skkl@bisdom-roermond.nl
www.kruisenenkapellenlimburg.nl

ABN-AMRO

IBAN: NL58 ABNA 0576 2201 59
BIC: ABNANL2A

Doel

De stichting, verbonden met het Bisdom Roermond, is als overkoepelende organisatie sinds 1954 actief betrokken bij de zorg voor kruisen en kapellen in Limburg. Doelstelling is het adviseren en stimuleren van lokale groeperingen en particulieren. De stichting adviseert op het gebied van restauratie en onderhoud, alsmede bij het oprichten van kruisen en kapellen.

Kapellen en Kruisen is een uitgave van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg

Redactie: Sander van Daal,
Wim Clout en Christien Dings
Donateurs minimaal € 25,- per jaar
Abonnementen € 17,- per jaar
ISSN 1875-1644

In dit nummer

<i>Van de voorzitter</i>	2	<i>De Lieve Vrouwkes van Limburg (OLV van Tienray)</i>	12
<i>Het verhaal achter het oorlogsmonument van Alfons Detry te Noorbeek</i>	3	<i>Nieuw kruis in Landgraaf</i>	14
<i>Sporen van 75 jaar vrijheid in Maasbree</i>	6	<i>Tips Monumentenwacht Limburg</i>	16
<i>Kapel Leenhof Hingen</i>	8	<i>Leonarduskapel Wanssum verhuisd</i>	19
<i>Gedenksteen Mgr Moors Sittard</i>	8	<i>Wegkruis Chevremont</i>	20
<i>Haelen wegekruis Roggelseweg-Kraaiakkerweg en de 2e W.O.</i>	9	<i>Inzegening Jacobuskapel Belfeld</i>	21
<i>Kindergraven in Neer</i>	10	<i>Verfraaiing Heier kapel Swalmen</i>	22
		<i>Kon. Onderscheiding Chris Willems</i>	23
		<i>Restauratie wegekruis Epen</i>	23
		<i>Aandachtsgebieden bestuursleden</i>	24

Foto omslag: Haelen wegekruis Roggelseweg-Kraaiakkerweg (Foto: Ch. Dings)

**HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG**

provincie limburg

BISDOM

ROERMOND

Het verhaal achter het oorlogsmonument van Alfons Detry te Noorbeek

Oorlogsmonument van Alfons Detry

Alfons Detry

Alfons Detry was het vierde kind en enige zoon van Colla (Nicolas) en Maria Detry-Bastings, en waarvan zijn zus Fieneke het jongste was.

Fons, zoals hij genoemd werd, had intern in een internaat in Verviers gezeten en wilde priester worden. Zijn vader had echter een goede hulp nodig op zijn boerderij en een opvolger voor later. Zodoende moest Fons, nog ruim voor de oorlog, van school terug naar de boerderij op Schilberg.

12 september 1944

De bevrijder in aantocht en de bezetter op de aftocht richting Heimat. De ene wil zo snel mogelijk vooruit terwijl de ander wil dit vertragen.

Op Schilberg werpt de bezetter, op de weg van Hoogcruts naar de Planck, in de voormiddag nog vlug een barricade op. Deze wordt gemaakt door middel van het op de weg plaatsen van karren en ander daarvoor geschikt geacht materiaal. De opgeworpen barricade wordt voorzien van explosieven.

Omdat de Duitsers op die plaats geen stellingen betrekken, gaan ze ook niet wachten op de Amerikanen. De barricade wordt gelaten voor wat ze is.

De Amerikanen, in de opmars van 3 maanden vanuit Normandië, al lang gewend aan dit soort verdragings technieken, zouden bij nadering uitwijken en hun opmars vervolgen via de weilanden ter zijde. Dit zou een oponthoud

van enkele ogenblikken zijn. Zij gaan er van uit dat de opruimingsdienst, die hun later volgt, de barricade opruimt.

In Noorbeek wordt gefeest. Het dorp is vrij. Frans Schreurs, van het café naast de douane, zegt dat burgemeester Nahon gebeld heeft dat de Amerikanen in Noorbeek zijn en dat de barricade opgeruimd moet worden om de bevrijding voorspoedig te laten verlopen. Bewoners van Schilberg beginnen vervolgens de barricade al op te ruimen, maar weten niet dat de barricade voorzien is van booby-traps.

Het is 18.30 uur als Jef Cranshof, die in de barricade staat, er een houten schraag uittrekt. Dan ontploft met een overdoevende knal de hele barricade en vliegt in brand. Fons (drie weken eerder 29 jaar geworden) wordt de lucht in geslingerd en komt om het leven. Zijn zus Fieneke en Jef Cranshof raken zwaargewond. Fieneke krijgt een groot stuk hout van een van de spaken in de binnenzijde van haar rechter bovenbeen. Dat stuk hout steekt aan de andere zijde van het bovenbeen er weer uit en Jef Cranshof staat tot zijn middel in de vlammen en loopt ernstige brandwonden op.

Fieneke en Jef worden snel de aangrenzende boerderijen binnengedragen en op een tafel gelegd. Fieneke en Jef worden verpleegd door Constance Frijns en Jules Hocks beiden van het naburige gehucht Ulvend en wijkverpleegster Johanna Hodiament-Vliegen uit Noorbeek.

Het stoffelijk overschot van Fons blijft die avond en nacht, in afwachting van de Amerikaanse opruimingsdienst, buiten liggen. Greet Cranssen van Schilberg spreekt iets Engels, zij legt de Amerikaanse hospikken de dag daarna uit wat er gebeurd is.

Fieneke en Jef worden door de Amerikanen, naar een veld-hospitaal in Visé gebracht en daarna naar het Hôpital des Anglais te Luik. Jef heeft daar ongeveer 2 weken gelegen. Fieneke krijgt daar te horen dat men, gelet op de ernstige verwonding, haar been zou gaan amputeren. Dit heeft zij resoluut geweigerd. Na enkele operaties heeft Fieneke ongeveer een maand in het ziekenhuis gelegen om vervolgens thuis verder te herstellen.

Het stuk hout is mee naar huis gegaan en heeft zij lang bewaard. Uiteindelijk heeft zij het stuk hout, aangetast door de houtworm, in de kachel gegooid en laten verbranden. Fieneke heeft haar hele leven met een zeer groot litteken aan de binnenkant van haar rechter bovenbeen rondgelopen.

12 september 1944 had een algehele feestdag moeten zijn, maar veranderde op Schilberg in één oorverdovende klap, in een tragedie en in een dag van diepe rouw, terwijl in Noorbeek het feesten aan de gang was omdat Noorbeek al vrij was. Fons Detry werd hiermede het eerste burger-slachtoffer bij de bevrijding van Nederland.

Als later een verantwoordelijke gezocht wordt, weet burgemeester Nahon zeker dat hij geen bevel gegeven heeft om de barricade op te ruimen. Wie wel opdracht gegeven heeft tot opruiming van de barricade blijft voor eeuwig in het ongewisse. Kortom, er zijn wel slachtoffers en de schuld wordt bij de Duitsers en onterecht bij de bewoners van Schilberg (die de barricade opruimden) gelegd.

In het memoriaal van de Parochie Sint Brigida noteert pastoor Wehrens:

Woensdag 13 Sept. "De heele dag door, trekt zwaar oorlogsmateriaal door Noorbeek. Overal worden de bevrijders luide toegejuicht. Er is feest! De harmonie trekt uit. Noorbeek blijkt niets te hebben geleden van den oorlog. Geen slachtoffers onder de bevolking, behalve Alfons Detry uit Schilberg, bij het opruimen van een versperring, door een landmijn gedood."

Op dertien September 1944 wordt ten gemeentehuize van Noorbeek, bij de Ambtenaar van de burgerlijken stand, door vader Detry aangifte gedaan van het overlijden van zijn zoon Petrus Alphonsius Detry. Hij verklaarde dat op den elfden September dezes jaars, ten een en twintig ure Detry, Petrus Alphonsius is overleden. Hiervan wordt akte nr. 9 opgemaakt en door beiden ondertekend. Ook in de Alfabetische klapper op de akten van overlijden OVER HET JAAR 1944 wordt de datum van overlijden op 11 september genoteerd.

Aan de kaft van het register van de AKTEN VAN OVERLIJDEN 1944 wordt een met de hand geschreven briefje gehecht van Dr. L & A PINCKERS Eysden (L) hierop schrijft Dr. Pinckers:

Eijsden 14-9-'44 Ondergetekende, arts te Eijsden, verklaart dat op 12-9-'44 om 21 u overleden is Petrus Alphonsius Detry te Noorbeek (Schilberg) tengevolge van oorlogsgeweld.

Dr. Pinckers uit Eijsden schrijft op 14 september 1944 in het medisch dossier;

"Met Mad Hodiamont (oud-verpleegster) naar Schilberg gegaan, waar bij Detry een jongen van 29 jaar dood lag, met weggeslagen aangezicht en een meisje met vreeslelijke verwonding en een groote (uitgetrokken) houtsplinter (die ik gezien heb) reeds door de Amerikanen naar een hospitaal was vervoerd. De Duitsers hadden dwars over de weg boerenkarren gezet. Toen de Amerikanen er al waren hebben de menschen die karren gaan weghalen, maar de smeerlappen hadden tusschen de karren een landmijn gelegd, die natuurlijk ontplofte." (De laatste regel kan niet kloppen. Hij bedoelde in aantocht waren. GG)

Enkele dagen later werd Fons Detry begraven op het kerkhof te Noorbeek.

Het graf van Alfons Detry in Noorbeek. Overlijdensdatum 12-9-1944. Later werd zijn ongehuwde zus Maria er ook begraven.

De drie geestelijken met rechts pastoor Sax van Noorbeek tijdens de inzegening.

Bij gelegenheid van de 50-jarige bevrijding van Noorbeek werd gesproken over het feit dat er op geen enkele manier aandacht wordt geschonken aan het dodelijk ongeval op Schilberg, bij de bevrijding op 12 september 1944. Hierop besluit Jos Hamers, getrouwd met Fienke Detry, samen met zijn nicht Justin Vaessen-Slenter om voor Fons Detry alsnog een monument op te richten.

Op Pinkstermaandag 5 juni 1995 wordt volgens een oud Rooms-katholiek gebruik het smeedijzeren memoriekruis ingezegend. Dit gebeurde, vanwege de ligging op lands- en gemeentegrens, door pastoor J. Sax van Noorbeek, pastoor Crombach van Slenaken en deken Lemmens van 's-Gravenvoeren.

Het smeedijzeren memoriekruis is ontworpen en gemaakt door Kunstsmid Math Wanders uit Noorbeek. Het monument heeft de volgende betekenis. *Het uiteinde van de kruisboom en de beide zijden van de balk zijn gemaakt in de vorm van een gestileerde lelie, iris en lotusbloem. Dit is een Christelijk symbool voor onschuld en overwinning op de dood. De verticale lijn in het kruis, geeft de verbinding tussen hemel en aarde aan, terwijl de horizontale lijn de omarming van de aarde aangeeft. De krullen die de hoeken opvullen, zijn de perspectivische glooiingen en harmonische effecten van het Zuid-Limburgse land, waarin Fons Detry zich thuis voelde.* Volgens Math Wanders, mag dit monument een plastische afbeelding zijn van het verlangen naar eeuwigdurende vrijheid.

Het memoriekruis is geplaatst op de Provincialeweg op Schilberg schuin tegenover landsgrenspaal nr. 20.

Bij de inzegening in 1995 luidt de tekst op het schildje:

ALPHONS DETRY
1st gevallene van Nederland
Bij de bevrijding van Ned.
12-9-1944

Later wordt schildje en tekst gewijzigd en komt er een gravering in de plaats van plakletters. De naam wordt nu juist gespeld en het schildje heeft nu als tekst:

Alfons Detry
eerste burgerslachtoffer bij
de bevrijding van Nederland
† 12 september 1944

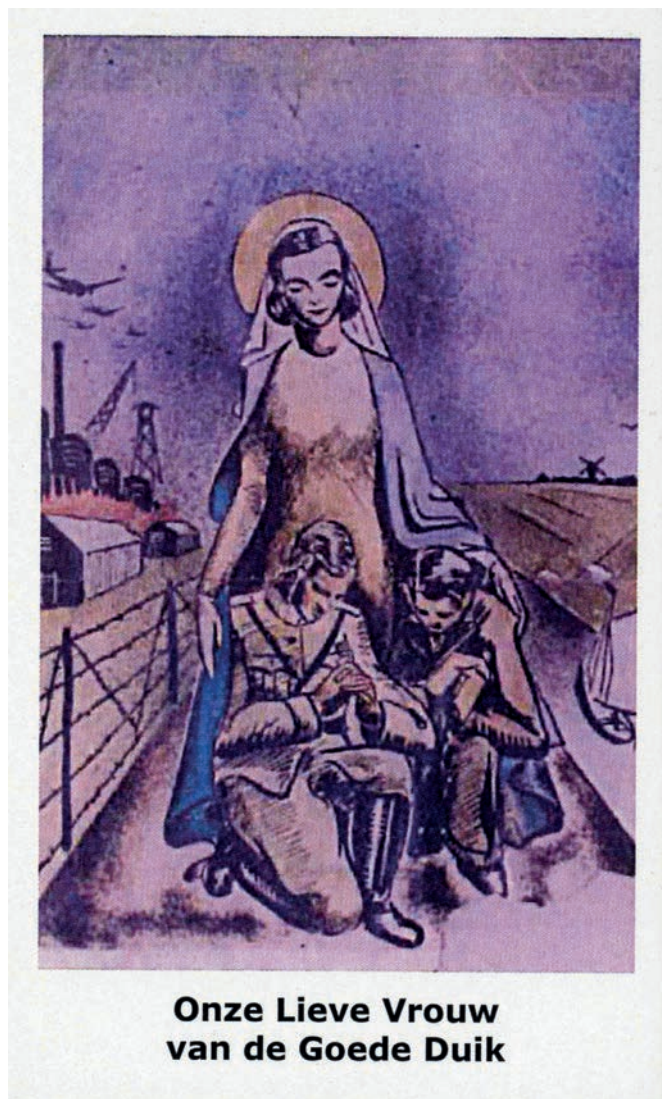
Tekst: George Gubbels 2019.
Met dank aan: Jaak Nijssen, Maria Vleugels-Hamers, Jef Meertens, Bert Melchior, Memoriaal Parochie Sint Brigida, Jo Purnot, Peter Hodiament, Elza Vandenaabee, Rijks Historisch Centrum Limburg.

Sporen van 75 jaar vrijheid in Maasbree

Er zijn niet veel mensen die zich de bange oorlogsjaren nog duidelijk herinneren. Maar de sporen ervan kunnen we op talloze plaatsen terug vinden. Van de jonge mannen die tijdens de oorlogsjaren waren ondergedoken en ook in het verzet werkzaam waren, hiervan kunnen we in Maasbree nog diverse duidelijke sporen zien.

We kennen in heel Limburg de beeltenis van Maria van de Goede Duik. Pater Lodewijk Bleijs, redemptorist, liet Jan Gerrit uit Wittem een prentje tekenen. Dat werd in heel Limburg verspreid. We zien er Maria met onder haar mantel een man in burgerkleding en een man in soldatenkleding, ze zoeken bescherming bij Maria. (Achterop stond ook een gebed.) Na de oorlogsdagen is in 1946 door een groep jonge mannen die ook meewerkten aan verspreiding en druk van het ondergrondse blad "De Patriot", een kapel gebouwd ter ere van "Maria van de Goede Duik". De nabijgelegen boerderij was een onderduikadres voor Franse piloten en vele onderduikers.

Een andere kapel is Maria van Langhout, toegewijd aan Maria van Altijddurende Bijstand.

Een groep jonge mannen die zich in het nabijgelegen kreupelhout schuil hield ontsnapte tijdens de razzia's, aan de Duitse zoektocht. Ze beloofden samen 'We zullen een dankbaarheidskapel bouwen als we hier veilig vandaan komen'. Ook zij hebben deze belofte waar gemaakt. De kapel wordt door de buurtbewoners gekoesterd en onderhouden.

Mariakapel Langhout
Kapel van de H. Familie

O.L.Vrouw van de Goede Duik

Beloftekruis Westeringlaan/Sevenumsedijk

Memoriekruis Breesse Peelweg-Hulsingbroek

Een derde kapel is de Familiekapel.

Deze kapel is gebouwd door familie Weijs. Moeder Weijs, die met haar gezin in de kelder de inslagen hoorde van het granaatvuur, beloofde 'Als ik hier met mijn gezin levend uitkom zal er een familiekapel gebouwd worden'. En ook moeder Weijs kwam haar belofte na. Spoedig na de vergunning in 1947 werd er een familiekapel gebouwd. De familie Weijs zorgt nog altijd voor onderhoud.

Naast de kapellen hebben we in Maasbree nog enkel wegkruisen die aan de oorlogsjaren herinneren.

Aan de Peelweg staat een groot kruis van 3 mrt. hoog met het onderschrift

"TER NAGEDACHTENIS ANTOON TIMMERMANS *TE MAASBREE 25-7-1923 -† TE BUCHENWALD 6-4-1945 GESCHONKEN DOOR DE BUURTVEREENIGING"

Het kruis herinnert aan Antoon Timmermans die op 1 juli 1944 op de vlucht in de arm werd geschoten, waarna hij naar Kamp Vucht en naderhand naar Concentratiekamp Buchenwald is doorgestuurd. Hier is hij aan tyfus overleden.

Een kruis aan de kruising Westeringlaan/Sevenumsedijk. Een Beloftekruis.

Een kruis opgericht door vier jongemannen die uit Duitse dwangarbeid terugkeerden naar Maasbree.

Ook zij toonden hun dankbaarheid door een veldkruis op te richten.

Tekst en foto's: Ton Boots

Kapel Leenhof, Leenderveldweg, Hingen

De kapel werd na de Tweede Wereldoorlog uit dankbaarheid gebouwd bij hoeve Leenhof te Hingen-Echt. In de maand januari van 1945 waren veel mensen geëvacueerd bij de familie Damen, pachter van Leenhof. Bij de bevrijding kreeg Leenhof het zwaar te verduren en brandden schuur en stallen af en het vee kwam om.

Initiatief voor de bouw van de kapel werd genomen door Jos Stassen (destijds rentmeester van Leenhof), Dr. Hendrickx (veearts) en Alfons Stassen (notaris te Roermond). Tijdens de evacuatie kregen zij met hun gezin onderdak bij de bewoners van Leenhof.

Het kapelletje staat op het erf van de hoeve en werd gebouwd met rode bakstenen stenen van de oude boerderij Leenhof die tijdens de oorlog gedeeltelijk werd verwoest. De afmetingen van het kapelletje zijn 1,2 x 1 x 2 meter. Het dak is bedekt met leien. In het kapelletje staat een beeldje van O.L. Vrouw van Schilberg.

In de voorgevel is een hardstenen tegel aangebracht met het opschrift:

"Uit dankbaarheid voor de bevrijding 21-1-1945".

In 2005 is het kapelletje door leden van de Stichting Krusen en Kapellen in het land van Echt gerenoveerd. Het kapelletje is niet vrij toegankelijk.

Tekst en foto's: L. Theelen

Gedenksteen Mgr. Moors in Sittard

Bij de sloop van de rouwkapel van het Franse Klooster bij het voormalige ziekenhuis van Sittard in 2017 is er een kruis vrijgekomen. Dit beeldbepalend kruis heeft gestaan op de nok van het dak van de rouwkapel aan de Heinseweg.

Vrijwilligers van de Stichting Behoud Franse Klooster Sittard hebben in 2019 het kruis gerestaureerd en geplaatst in de tuin van het klooster 'Sint Rosa van Lima' van de zusters Dominicanessen van Sint Cecilia in Overhoven-Sittard. Bij dit kruis ligt ook de gedenksteen van Mgr. Moors (afkomstig uit het oude ziekenhuis). Deze gedenksteen is vrijgekomen tijdens de sloop van één van de gebouwdelen van het Maaslandziekenhuis (Ziekenhuis 'De Goddelijke Voorzienigheid) in 2010-2011.

Op deze steen staat:

*"Mgr. P.J.A. Moors,
Bisschop van
Roermond,
plaatste deze steen,
27 januari 1962."*

**Tekst en foto's:
Efrem Verleng
Foto kapel:
Sander van Daal**

Haelen wegkruis Roggelseweg – Kraaiakkerweg en de Tweede Wereldoorlog

Dit kruis werd opgericht kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog toen de Kraaiakkerweg nog 'eine asse-waeg' was. Door toedoen van de buurtbewoners vond het een plaats vlak tegen de geweldige lindeboom, die nog steeds gezichtsbepalend is ter plaatse. Vroeger plaatste men graag een wegkruis bij een lindeboom; ook het planten van lindebomen bij een pas opgericht wegkruis was gebruikelijk.

Volgens oude overlevering zou het kruis van Christus uit lindehout gemaakt zijn. Het hartvormig lindeblad was een symbool voor de liefde van de gestorven heiland. Pastoor J.W. Gerards registreerde op 22 april 1946 in het memoriaal van de St. Lambertusparochie: „... 8 December 1945 heb ik het wegkruis op den Roggelschenweg nabij Gorissen ingewijd”.

Met het vermelden van de naam Gorissen gaf de pastoor aan, dat ter plaatse een woning stond n.l. de oude boe-

renwoning van de familie Gorissen. Dit pand werd in 1961 gesloopt om plaats te maken voor het huidige wijkgebouw van het Groene Kruis en voor de nieuwe woning van de familie Gorissen. Michael Gorissen heeft meegedeeld, dat het oorspronkelijke corpus van het wegkruis omstreeks 1950 als gevolg van een aanrijding door een vrachtwagen werd verbrijzeld.

Ter vervanging werd een nieuw corpus gegoten uit **patroon- en granaathulzen**, restanten van de oorlogsperiode 1940-1945. Dit corpus siert nog steeds de kruisboom. Bij het verharden van de Kraaiakkerweg in 1956 werd het kruis enkele meters verplaatst. De buurtbewoners zorgden er destijds voor dat het kruis in de Goede Week werd gesierd met een krans van groen of bloemen.

Dit initiatief is in 2015 weer opgepakt door de werkgroep Heemkunde van de Studiegroep Leudal, die telkenjare in Haelen een vijftal kruisen sieren. Het kruis (en ook het corpus) is dringend aan een opknappbeurt toe.

2019 Frits van Horne

Tekst uit 'Rondom het Leudal', nummer 25-1982 door Ben Jeukendrup

Foto's: archief Frits van Horne

Kindergraven in Neer

De bevrijding van Nederland kostte vele tienduizenden mensen het leven, zowel militairen als burgers. Maar ook als men bevrijd was, betekende het niet dat het gevaar geweken was. We zien daarvan door het hele land de sporen op begraafplaatsen en kerkhoven. In het bijzonder gaat het dan om kinderen die speelden met gevonden munitie, achtergebleven in het open veld of bij een opslag.

Op begraafplaats Orthen in Den Bosch vinden we een grafmonument dat een dergelijke tragische geschiedenis treffend verbeeldt. Het gaat om het graf van twee jongens die om het leven kwamen toen een gevonden granaat explodeerde. Het grafmonument laat de jongens zien, geknield bij een granaat, terwijl een gebogen engel met gespreide vleugels boven ze staat. Andere graven zijn minder goed herkenbaar, zoals in Neer. Maar de plek waar de kinderen liggen begraven, bij de Mariakapel, geeft al een stukje van de geschiedenis weer.

De bevrijding van Limburg

Op D-Day, 6 juni 1944, begon met Operatie Overlord de bevrijding van West-Europa. Enkele maanden later bereikten geallieerde troepen Nederland en op 12 september 1944 bereikten Amerikaanse troepen van de 30e infanteriedivisie het Limburgse grensdorp Mesch. Een dag later werd de aanval op Maastricht ingezet. Aan het eind van de maand was Zuid-Limburg weliswaar vrij, maar het grootste deel van de provincie was op dat moment nog bezet door Duitse troepen. Wel was de omgeving van Weert vrij dankzij de aanvoerlijnen die nodig waren voor Operatie Market Garden. En helemaal in het noorden was Mook bevrijd. Intussen versterkten de Duitse troepen langs de grens met Nederland de Siegfriedlinie, wetende dat het niet lang meer zou duren voordat de geallieerden de aanval op Duitsland in zouden zetten. De maanden daarna zou de strijd in alle heftigheid voortgezet worden. Op 26 november waren de Duitsers in heel Noord-Limburg teruggedrongen tot aan de Maas, op drie kleine gebieden na. Het was dan ook verre van rustig in Limburg met de frontlinie die dwars door een groot deel van de provincie van Milsbeek tot Susteren liep.

Een bijzondere begraafplaats

De Mariakapel in Neer vindt haar oorsprong mogelijk al in de zestiende eeuw, uit die tijd dateren in elk geval het Mariabeeld op het altaar, het Mariabeeld dat vanouds in de nis in de voorgevel stond en het kruisbeeld dat vanouds tegen de achtergevel hing. De huidige kapel stamt volgens een gevelsteen uit 1711. De herbouw van de kapel destijds wordt in verband gebracht met de Spaanse Successieoorlog en de legering van duizenden Duitse soldaten in 1710 in Neer. De kapel kent dus al een lange geschiedenis en zou tijdens de bevrijding van het dorp in 1944 en 1945 een bijzondere plaats innemen.

Eind november 1944 was de regio rond Neer bevrijd. Maar veel burgers bleven nog maanden verstoken van huis en haard nadat zij al eerder geëvacueerd waren. Zelfs het kerkhof van Neer kon niet gebruikt worden voor het begraven van haar doden. In de periode van november 1944 tot februari 1945 werden enkele tientallen doden van het dorp daarom begraven bij de Mariakapel aan de Leudalweg.

Een ontploffing

Op 8 januari 1945 werd Neer opgeschrikt door een enorme ontploffing. De Duitsers waren weliswaar uit Neer vertrokken, maar met achterlating van een grote hoeveelheid munitie op de beugelbaan bij het Patronaat. Aangezien de strijd aan de andere kant van de Maas nog voort woedde en het dorp nog regelmatig te lijden had onder Duits granaatvuur, was niemand nog bezig met het veiligstellen van

het gebied. Ondanks het gevaar speelden er kinderen in de omgeving van het Patronaat. Ook die fatale maandag.

Op het terrein ontplofte er een mijn, waarna een kettingreactie volgde en alle munitie ontplofte. Zeven kinderen kwamen om het leven: Hans Windhorst (7 jaar), Jan en Step Peeters (11 en 9), Ad en Jo Geenen (9 en 12), Pierre Geelen (9) en Harrie Sniijders (9). Drie kinderen raakten zwaargewond. Bij één van de kinderen die het ongeluk overleefden, moest een been worden afgezet en een ander kind zelfs beide benen. De overleden kinderen werden in stilte begraven onder het kruis achter de Mariakapel.

De meeste doden die op de tijdelijke begraafplaats achter de kapel begraven lagen, werden na de oorlog herbegraven op het kerkhof in Neer, maar de kinderen bleven achter de kapel begraven liggen. Eén van de kinderen, Harrie Sniijders uit Beegden, werd later in zijn geboortedorp herbegraven. Tegen de zijgevel aan de kant van de Leudalweg staat een kruis met de naam van Sjang Schreurs, de 'Kapel-Köster' die ook in januari 1945 is overleden en hier eveneens begraven ligt.

De kindergraven zijn een tragische herinnering aan de oorlogsjaren, maar tegelijkertijd is de plek waar ze nadien ook begraven bleven liggen een getuigenis van het geloof dat de ouders van de kinderen moeten hebben gehad.

Tekst en foto's: René ten Dam
Stichting Dodenakkers.nl

De Lieve Vrouwkes van Limburg (19)

Onze Lieve Vrouw van Tienray

Tienray “tien huizen en één Lieve Vrouw” zeggen de mensen, vereert een genaderijk beeld, dat tot de oudste en merkwaardigste onder de miraculeuze beelden van ons Bisdom mag genoemd worden. Reeds uit ‘t midden der 15de eeuw stamt deze verering, die door oorlog en rampen meermalen onderbroken werd. In 1875 echter herleefde de eeuwenoude devotie weer, toen er een nieuwe kapel gebouwd werd. Toen had hier echter een merkwaardig feit plaats. Naast de verering van het oude miraculeus beeld van Maria, ontsprong een nieuwe devotie ter ere van O.L. Vrouw van Lourdes. De toenmalige pastoor had namelijk in de fundamenten der nieuwe kapel vier hoekstenen laten metselen, afkomstig van de wonderbare grot van Lourdes en liet in de kapel zelf een grote grot bouwen, in nabootsing van die, waarin O.L. Vrouw verschenen

was. Grote gunsten wist deze Mariavereerder bovendien vanuit Rome te verkrijgen, want Paus Pius IX verleende in 1877 aan deze kapel van Tienray dezelfde gunsten en aflaten, die aan de Basiliek te Lourdes verleend waren en gaf haar bovendien de eretitel: “Klein Lourdes”.

Het is eigenaardig, dat onder de stroom van pelgrims, die Tienray jaarlijks bezoeken veel Duitsers zijn, die getrokken door de wonderbare genezingen, zowel in “Groot Lourdes” in Frankrijk, als in “Klein Lourdes”, hier komen vragen en klagen. Al is de oude devotie tot O.L. Vrouw van Tienray door deze moderne verering van O.L. Vrouw veel verdrongen, toch moge zij in hoge ere blijven, al ware het alleen uit dank voor alle genaden door Hare voorspraak ontvangen.

Voor het midden van de vijftiende eeuw werd in Tienray een Mariakapel gebouwd. Over de tussenliggende periode is over dit middeleeuwse bedevaartsoord maar weinig bekend, maar sinds het midden van de achttiende eeuw blijkt de plaats, begunstigd door de verlening van aflaten, het doel van grote processiebedevaarten te zijn geworden. In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd in Tienray eveneens de verering van O.L. Vrouw van Lourdes geïntroduceerd. Tot op de dag van vandaag hebben de twee Mariavereringen naast elkaar plaats in dezelfde kerk, al staat de verering van O.L. Vrouw Troosteres der Bedrukten sinds het einde van de negentiende eeuw in de schaduw van die van O.L. Vrouw van Lourdes.

In de vijftiende-eeuwse registers van het dekenaat Cuyk staat vermeld dat in 1441 de kerken van Swolgen en Meerlo werden afgescheiden van de moederkerk te Blitterswijk

en tot parochiekerk verheven. In of kort voor 1459 werd een Mariakapel gewijd in het gehucht Tienray: ‘Capellam toe Tienroede in honorem B. Marie virg. et Omnium Sanctorum in paroch. de Swolgen, noviter dotatam et consecratam per d. Ioh. de Fabrica, rectorem eccl.’ (de kapel te Tienray, toegewijd aan de H. Maagd Maria en alle heiligen, was in 1459 onlangs begiftigd en ingewijd door Johannes de Fabrica, pastoor van Swolgen). De kapel was gebouwd aan de oude Heerbaan van Venlo via Grave naar Nijmegen. Het begin van de Mariaverering wordt geplaatst in het jaar 1440. Een lijst van kerken en kapellen in die streek uit 1485 vermeldt onder de parochie Swolgen een ‘capella S. Marie in Tinroede’. In een tekst uit 1493 is sprake van een paar kapelmeesters ‘van der nyewer capellen tot tienroe’. Zo staat in ieder geval vast dat op het einde van de vijftiende eeuw een Mariakapel bestond te Tienray.

Van 1765-1798 was A. Aerts pastoor te Swolgen. Hij maakte als eerste aantekeningen over de kapel. Deze zou in 1602 verwoest en in 1617 op bevel van de Roermondse bisschop J. a Castro weer opgebouwd zijn. In 1669 werd een nieuw altaar geplaatst. Bij het beleg van Venlo in 1702 tijdens de Spaanse Successie-oorlog liep de kapel wederom beschadigingen op. Op verzoek van mgr. J.A. de Robiano herstelde en vergrootte pastoor J. Cuypers de kapel rond 1750. In de Franse Tijd kwam een einde aan de bloeitijd voor de kapel.

In 1874 werd J. Maessen tot pastoor van Swolgen benoemd. Hij trof de oude Mariakapel in het gehucht Tienray in slechte toestand aan. Op 1 mei 1877 werd de eerste steen voor een nieuwe kapel gelegd; vier hoekstenen afkomstig uit de grot van Lourdes werden in de fundamenteën geplaatst. Op 10 augustus van datzelfde jaar werd de nieuwe kapel, toegewijd aan de 'Onbevleete Maagd van Lourdes en Troosteres der Bedrukten', ingezegend. Zij was gebouwd in Neoromaanse stijl naar het ontwerp van de Rolduce priesterdocent G. Slits en uitgevoerd door architect Johan Kayser. Van de twee geplande torens naast het koor werd enkel die aan de noordzijde gerealiseerd in 1887 door Johan Kayser, toen ook de bouw van een transept aan die zijde verwezenlijkt werd voor het plaatsen van een Lourdesgrot. De kapel werd in 1912 aan de noordzijde uitgebreid met een zgn. biechthal, waardoor een volledige zijbeuk ontstond met zicht op de Lourdesgrot. Het was sindsdien mogelijk om binnen de kapel processies te houden.

Aanvankelijk was het de bedoeling de aannemer, die de kapel verbouwde, de binnengrot te laten bouwen, maar pastoor Maessen was over het gebodene niet erg te spreken. Daarom werd deze eerste Mariagrot in een Nederlandse kerk uiteindelijk in 1888 gebouwd door Emile Bernaux uit Namen (België). De kerk en grot werden verwoest in de Tweede Wereldoorlog. Na de bevrijding van Tienray werd er voor de pelgrims een provisorische grot op de brokstukken van de in 1944 verwoeste kerk gebouwd en kwam er tijdelijk een overdekt altaar op de ruïne.

In 1950 werd de nieuwe kerk voltooid. De mensen van Tienray vonden de abstracte grot, die in de nieuwe kerk gebouwd was, erg vreemd. Op 15 augustus 1982 startte men met een collecte voor een nieuwe grot. De opbrengst bedroeg maar liefst f 13.500. In oktober 1982 begon men met het werk. De naoorlogse mergelgrot werd vervangen door één, die leek op de grot van Lourdes. Vijftien vrijwilligers werkten er aan mee onder leiding van pastoor De Klijn. Een grote Lourdesmadonna voor Tienray werd door Sjaak Clabbers in Frankrijk besteld en ons land binnengesmokkeld door Jan Verblakt. Monseigneur Castermans kwam met Pinksteren naar Tienray om de Lourdesgrot in te zegenen.

Ook rond de kerk werden monumentjes opgericht waarbij pelgrims konden bezinnen. In 1888 werd een processiepark aangelegd. Een beeld van de H. Benedictus Jozef Labre, patroon van de pelgrims, kreeg een plaats bij de ingang. Op 8 december 1903 zegende de pastoor een kapelletje in ter ere van O.L. Vrouw van Smarten, terzijde van de bedevaartkapel in het processiepark met de piëta door J. Thissen, die zich tegenwoordig in de kerk bevindt. Vanaf 1910 begon ook de aanleg van een kruiswegpark, dat aansloot op de Engelse tuin. In 1916 waren de eerste t/m de dertiende statie, naar ontwerp van architect C.J.H. Franssen, gereed. De eerste elf bestonden elk uit een kapelletje met een terracotta reliëf, geleverd door het atelier van C. Walter uit Trier. De twaalfde statie, een houten kruisigingsgroep, stond in de zgn. Engelse tuin bij de kapel. Als dertiende statie fungeerde het aldaar bestaande kapelletje van O.L. Vrouw van Smarten. In 1924 werden de eerste elf staties verplaatst naar de omgeving van de Molenbeek, bij welke gelegenheid een paar kapelletjes een tegeltableau ontvingen. In 1930 kwam de laatste statie gereed, een beeldengroep de graflegging voorstellend (J. Geelen, Roermond), die in de kerk geplaatst werd. Het kerkhof is omgeven door een pad, waarlangs in 1933 zeven kapelletjes gebouwd werden ter ere van de zeven Smarten van Maria. Tienray was ook in andere opzichten echt een Klein Lourdes. Behalve de kerk met grot en processieparken waren er vijf hotels en zeventien herbergen. Bij particulieren waren 62 bedden en 270 slaapplekken op stro beschikbaar, terwijl het dorp in 1905 slechts 27 woningen met circa 200 inwoners telde. Ook werden op acht plaatsen devotionalia en souvenirs verkocht.

Cultusobject

Het beeld uit de eerste helft van de vijftiende eeuw stelt O.L. Vrouw staande voor met het kind Jezus op de linkerarm. Maria staat op een maansikkel. Vóór 1886 werd het beeld bekleed met rood fluwelen manteltjes, op feestdagen met witte. Maria en haar Kind droegen toen een zilveren kroon, terwijl Maria een zilveren scepter in de hand hield en het Jezuskind een wereldbol.

In 1886 werd het beeld gepolychromeerd door beeldhouwer J. Thissen in Roermond. De tegenwoordige houten kronen, een lelietak in de rechterhand van Maria en het vogeltje in de linker van het Jezuskind zijn toen toegevoegd. Bovendien werd het aangezicht van Maria een beetje afgeslankt. In 1912 werd het beeld opnieuw gepolychromeerd, nu door Jos Janssen uit Venlo, die het beeld met de trein kwam ophalen. Het Mariabeeld kreeg van pastoor Maessen een plaats op het hoofdaltaar. Later stond het, tot de verwoesting van de kerk in de Tweede Wereldoorlog, op een zijaltaar. In de nieuwe kerk kreeg het beeld een plaats op een altaar in een eenvoudige,

koperen troon. Achter het beeld is in 1953 een versiering van opalineglas aangebracht naar ontwerp van Ch. Eyck, uitgevoerd door de Firma Flos uit Tegelen. Afgebeeld zijn twee engelen, die een banderol dragen met de titel van het vereerde beeld.

Verering

Gerard Lemmens publiceerde in 1947 een legende over het ontstaan van de Mariakapel te Tienray. Volgens deze legende zou een kluizenaar in de buurt van de Molenbeek gewoond hebben. Na een ziekte ontdekte hij in het nabijge bos een Mariakapelletje. Hij voelde zich tot dat bedehuisje aangetrokken en onderhield het. Bij na-oorlogse opgra-

vingen door Glazema werden als oudste fundamenten van de kerk twee vertrekjes gevonden, die hij in verband bracht met de kluizenaar. De legende komt echter niet voor in oude bronnen en als men de opgravingschetsen vergelijkt met de historische gegevens komt men tot de conclusie dat de vertrekjes sacristieën waren en geen delen van een kluis. Wel woonde tussen 1785 en 1795 een kluizenaar bij de Molenbeek.

De officiële titel van het vereerde Mariabeeld is 'Troosteres der Bedrukten'. Het is niet bekend wanneer deze titel, een van de aanroepingen uit de litanie van Loreto, met de verering te Tienray is verbonden. Pastoor Aerts sprak in een van zijn liederen over 'Moeder van Gods Zoon, Maagd van

Nieuw kruis in Landgraaf

Gelukkig hebben we de laatste maanden al diverse keren de plaatsing van een nieuw kruis kunnen melden. Ook deze keer besteden we aandacht aan een nieuw kruis en wel in Landgraaf, beter gezegd vlak bij het Slot Schaesberg.

Dit jaar is het namelijk 400 jaar geleden dat de **Heerlijkheid Schaesberg** ontstond. In 1619 werd het kleine gehucht Der Scheydt, zoals Schaesberg toen nog heette, onderdeel van de zelfstandige Heerlijkheid Schaesberg.

Om dit feit te herdenken werd er op zondag 23 juni 2019 een historische wandeling georganiseerd vanuit de Petrus en Pauluskerk in Schaesberg naar Slot Schaesberg. Met deze wandeling konden de deelnemers teruggaan in een stukje geschiedenis van Schaesberg.

Maar ook om een verhaal van de bekende Schaesbergse schrijver Frans Erens (1857-1935). In 1919 schreef hij een prachtig verhaal met de titel 'de Boom'. In deze vertelling doet hij op literaire wijze verslag van het omkappen van een monumentale eik voor Slot Schaesberg. Deze eik overspande een eenvoudig wegkruis, dat niet veel later eveneens verdween.

Dit alles was voor de organisatie aanleiding om een nieuw kruis te laten maken. Stichting Relim kreeg de opdracht om een schets te maken. Na enkele pogingen was het duidelijk: een stevig, strak, eigentijds kruis moest het worden. De schets werd uitgewerkt tot een exact ontwerp en met volle inzet zijn de mannen van Relim enkele weken bezig geweest om dit om te zetten in een concreet kruis. Het resultaat mag er zijn!

Loreto, hier moet Gij zijn vereerd'. In Venlo was in 1631 de kapel van O.L. Vrouw van Genooi gebouwd naar het model van de kapel van Loreto en in 1673 begon de bouw van de Thornse Loretokapel. De grote bedevaartkaarsen te Tienray droegen op het einde van de achttiende eeuw alle een titel uit de litanie van Loreto. Een aflatbrief uit 1773 spreekt over de allerheiligste Maagd Maria, vereerd door de litanie van Loreto. De Mariaverering van O.L. Vrouw van Loreto zal dus van invloed zijn geweest op de Mariaverering te Tienray.

Jaarlijks trokken in de tweede helft van de achttiende eeuw ieder jaar veertien processies naar Tienray. In de negentiende eeuw nam dit aantal enigszins af. In 1874 kwamen jaarlijks nog slechts drie processies: Swolgen (15 augustus), Meerlo (zondag na 15 augustus) en Horst (8 september). Dankzij het ijveren van pastoor Maessen en de introductie van de Lourdesdevotie in 1875 nam het aantal processies weer toe. Deze nieuwe Mariadevotie drukte de oude devotie voor O.L. Vrouw Troosteres der Bedrukten naar de achtergrond. Op 8 juli 1875 richtte pastoor Maessen de 'Broederschap van de Onbevleete Ontvangenis der Allerheiligste Maagd Maria' op, zoals die sinds 1873 ook te Lourdes bestond. Hij plaatste een beeld van O.L. Vrouw van Lourdes op een zijaltaar en stelde water uit de bron van Lourdes zelf beschikbaar. Op verzoek van de pastoor en bisschop Paredis verleende paus Pius IX in 1877 aan de bezoekers van de kapel te Tienray dezelfde gunsten en aflaten die ook aan Lourdes zelf verbonden waren en gaf de kapel als een 'echte' filiaalbedevaartplaats de eretitel: Klein Lourdes.

Door de aanleg van de spoorlijn Venlo-Nijmegen was het bedevaartsoord vanaf 1883 tot aan de Tweede Wereldoorlog per trein bereikbaar; vooral Duitse pelgrims maakten hiervan gebruik. De Eerste Wereldoorlog maakte een einde aan de komst van Duitsers. Pas in het begin van de twintiger jaren mochten zij de grens weer over na een pas verkregen te hebben. De Tweede Wereldoorlog maakte opnieuw een einde aan hun komst. In de vijftiger jaren stond de Mariaverering nog in de algemene belangstelling, zeker in het Limburg van toen onder leiding van bisschop Lemmens. Zo had te Tienray in het Mariajaar 1954 een eerste lichtprocessie plaats, een initiatief van de jonge boeren uit Horst en omgeving, waaraan 1000 mensen zouden hebben deelgenomen. Rond 1965 begonnen de bedevaarten terug te lopen, mede omdat O.L. Vrouw Tenhemelopneming geen verplichte feestdag meer was. Tot ongeveer 1970 werd op iedere zondag in mei een plechtig lof gehouden met processie rond de kerk, waarbij het genadebeeld werd megedragen. Het accent van de Mariaverering ligt sindsdien met name rond 15 augustus. Dan is er 's avonds een plechtige mis met lichtprocessie en de zondag erna is er een Marialof met aansluitend een sacramentsprocessie en ziekenzegening. De belangstelling voor Tienray als bedevaartplaats kreeg in de jaren tachtig een impuls door de herbouw van een traditionele Lourdesgrot in de kerk. In 1988 werd het 100-jarig bestaan van de grot gevierd in aanwezigheid van Mgr. Gijsen. Nu is er nog een bescheiden regionale verering.

Onder grote belangstelling werd dit nieuwe kruis op 23 juni 2019 onthuld.

Tot ieders verbazing was ook Frans Erens 'aanwezig'. Hij vertolkte een prachtig verhaal over het kasteel, de eik en het kruis. Na het zingen van enkele Limburgse liederen was het de beurt aan oud-bisschop Frans Wiertz, om het nieuwe kruis in te zegenen en met de aanwezigen samen enkele weesgeloofjes te bidden. Hij kreeg de lachers op zijn hand toen hij vertelde hoe zijn eerste kennismaking met Schaesberg was verlopen (tip van de sluier: een ziekenzalving gecombineerd met een omvallende kerstboom).

*Hartelijk dank aan de organisatie voor dit initiatief en veel succes met de realisatie van een bijbehorende leestafel. Als er mensen zijn, die hen willen steunen: **NL54 RBRB 0778253244 t.n.v. Stichting Schaesberg.***

Tekst en foto: Gijs Verbruggen (Veldkruus)

Ijzerwerk

Kruisen kunnen gedeeltelijk of volledig uit ijzer bestaan en aan bijna elke kapel zitten wel ijzeren onderdelen. Smeedijzeren objecten zijn samengesteld uit staven, stroken en platen ijzer, die door smeden hun juiste vorm hebben gekregen. Gietijzeren objecten zijn vervaardigd door vloeibaar ijzer in een mal te gieten. Daarnaast komen machinaal vervaardigde ijzeren (of stalen) onderdelen voor in de vorm van bouten en moeren, sloten, scharnieren, enzovoort. Alle typen ijzer vragen om goede beschermingsmiddelen.

Smeedijzer

Smeden is het door hameren, buigen, draaien of anderszins in de gewenste vorm brengen van sterk verhit ijzer. Hiervoor maakt de smid een vuur, meestal van steenkolen. Vierkante, rechthoekige en ronde staven, stroken en platen ijzer, afkomstig van de fabriek, worden hierin roodgloeiend gestookt. Soms worden verschillende onderdelen aaneengesmeed, het zogeheten wellen. De ijzeren onderdelen zijn dan blijvend verbonden.

Onderdelen zijn ook vaak na afkoeling aan elkaar gemaakt. Vanouds gebeurt dat met ijzeren stropbeugels, die rond de samengebrachte delen worden aangetrokken. Later is men ook wel gebruik gaan maken van bouten en moeren; er moeten dan eerst gaten in het smeedwerk worden geboord.

Smeedwerk is bij uitstek een product van plaatselijke ambachtslieden. Naast algemene kenmerken, die karakteristiek zijn voor smeedwerk, bezitten de objecten vaak ook

regionale decoratieve elementen. Smeedijzeren kruisen kunnen bestaan uit twee nauwelijks bewerkte ijzeren staven, maar ze kunnen ook een grote hoeveelheid versieringen, krullen en andere verfraaiingen bevatten.

Behalve voor kruisen is smeedijzer veel gebruikt voor onder meer spijkers, duimen en gehengen, ouderwetse scharnieren en sloten. Daarnaast voor muurankers, kettingen, tralies en natuurlijk hekwerken. Ook deze laatste toepassingen kunnen zeer kunstig uitgevoerd zijn.

Doorgestoken ijzer

Bij het zogeheten doorsteken wordt een verhitte ijzeren staaf plat gemaakt, met een bijl plaatselijk gespleten en daarna in lengterichting aangeklopt (stuiken). Hierdoor krijgt de spleet de vorm van een gat, dat vervolgens met ijzeren pennen kan worden vergroot. Later wordt hier een min of meer passende ijzeren staaf doorheen gestoken. De naad wordt vanouds dichtgegoten met lood. De tech-

Kruis gietijzer

Roestvorming corpus

Roestvorming kruis en corpus

Kruis gesmeed

niek van het doorsteken is vooral gebruikt voor hek- en traliewerken. Bij herstelwerk bestaat de neiging om de verbindingen te lassen. Dit doet echter ernstig afbreuk aan het oorspronkelijke karakter en wordt daarom ontraden.

Altijd ontroesten

In principe hoeft smeedijzer niet te vergaan. Als het echter is blootgesteld aan weer en wind en niet regelmatig van een goede beschermingslaag wordt voorzien, treedt snel corrosie op. Ter plaatse van verbindingen kan de roestdruk zo groot worden dat onderdelen uiteenvallen.

In het verleden werden diverse beschermingsmiddelen gebruikt die nu verboden zijn, met name teerproducten. Daarvoor in de plaats zijn goede primers, verven, lakken en (epoxy)coatings gekomen, die minder schadelijk zijn voor mens en milieu. Goed bijgehouden objecten moeten om de paar jaar worden behandeld. Vooraf schoonborstelen met de staalborstel is meestal voldoende. Langdurig op een zelfde plek borstelen heeft weinig zin. Veel belangrijker is het om op alle plaatsen vuil, vet en roest te verwijderen, dus ook in de moeilijk bereikbare hoekjes.

Corrosiewerende grondverven (primers) kunnen restjes oppervlakkige roest, die je na een intensieve behandeling niet weg krijgt, binden en onschadelijk maken. Het overschilderen van ernstig geroeste plaatsen of onderdelen heeft echter geen enkele zin; ook de beste corrosiewerende grondverf zal hier niet op houden. Het is dan ook noodzakelijk eerst alle substantiële roest te verwijderen, bijvoorbeeld door handmatig schuren, krabben, kloppen en beitelen (met een oude schroevendraaier bijvoorbeeld) of door elektrisch borstelen, schuren of slijpen.

Als een smeedijzeren constructie ernstig is aangetast, moet deze, zo goed en zo kwaad als dat nog gaat, uit elkaar worden genomen. Volledig verroeste en afgebroken delen moeten worden vervangen. Dit kan door lassen,

Roestvorming hekwerk

maar bij historisch waardevolle objecten heeft smeden de voorkeur. Zie erop toe dat vóór het in elkaar zetten alle afzonderlijke onderdelen zeer goed worden behandeld met dikke (lijvige) verf. Met name op de raakvlakken, omdat je daar later niet meer bij kunt komen. Een alternatief is de ijzeren onderdelen te laten bespuiten met vloeibaar zink, het zogeheten schoperen. Voor optimale bescherming wordt het gemonteerde object nogmaals geschopeerd. Daarna kan het met epoxyverf van een kleur worden voorzien; de meer bekende alkydverf houdt niet goed op de enigszins poreuze zinklaag.

Gegoten corpussen

Corpussen zijn vaak gegoten. Hiervoor zijn, naast gietijzer, vele legeringen gebruikt, met daarin onder meer de metalen koper, zink, nikkel, tin en lood. Omdat de samenstelling van een corpus zelden bekend is, is lassen van gebroken onderdelen ondoenlijk. Los daarvan is de cultuurhistorische en de handelswaarde van seriematig geproduceerde (kleinere) corpussen gering. Soms kunnen moderne lijmen uitkomst bieden. Bij schade aan grotere en meer waardevolle metalen corpussen is advies van een expert nodig. Bewaar beschikbare afgebroken onderdelen zorgvuldig. Soms kunnen ze worden teruggeplaatst, zo niet dan kunnen ze als voorbeeld dienen.

Gietijzer

Gietijzer is gebruikt voor onder meer (kleinere) ramen, muurankers, diverse afwerkplaten en decoraties, maar vooral ook voor wegkruisen. Je herkent ze aan hun halfopen, zeer decoratieve karakter en aan het (oorspronkelijk) enigszins ruwe oppervlak. De kruisbalken bestaan vaak uit vlechtwerken, rozetten en andere bloemmotieven. Ook tref je in gietijzeren kruisen vele symbolen aan, waaronder doodshoofden, zandlopers, eikenblaren, lelies en stralenkransen. Soms zijn ook personages (heiligen, engelen) in het geheel opgenomen, meestal bij de voet.

Het corpus is vaak afzonderlijk gegoten en later bevestigd, maar soms maakt het deel uit van het gegoten geheel. In plaats van een gekruisigde Christus kan ook Maria of een andere heilige de centrale plaats innemen.

De meeste gietijzeren kruisen zijn in de achttiende en negentiende eeuw gemaakt in Wallonië en Frankrijk. Dit verklaart waarom ze niet noordelijker voorkomen dan (Nederlands) Zuid-Limburg. Oorspronkelijk waren ze bedoeld als grafkruisen. Later is men (ook van het kerkhof verwijderde) gietijzeren kruisen steeds meer gaan gebruiken als wegkruis.

Eenzijds vragen gietijzeren kruisen niet overdreven veel onderhoud: regelmatig in de verf zetten is voldoende. Anderzijds is dat onderhoud vaak wel lastig. Door de vele details kost het veel tijd en energie om de gehele ondergrond vrij van vuil, vet en eventueel roest te maken. Net als bij smeedijzer vragen ook hier verbindingen en de aansluiting op het voetstuk speciale aandacht. Een nadeel van steeds weer overschilderen is dat de scherpste van details steeds geringer wordt. Alle verflagen verwijderen is echter veel werk.

Het grootste probleem met gietijzer is dat het vrij gemakkelijk breekt en dat herstel moeilijk is. Er worden diverse soorten gietijzer onderscheiden, afhankelijk van samenstelling en productiewijze. Bij een aantal hiervan is lassen mogelijk, maar het vergt wel een gedegen voorbereiding, speciale elektrodes en vakmanschap. Als gietijzer op deze wijze kan worden hersteld, wacht er dan niet te lang mee. Hoe meer corrosie, des te kleiner de kansen op geslaagd laswerk.

Tips

- Voer regelmatig, bijvoorbeeld eens per jaar, een gerichte en kritische inspectie uit van alle ijzeren onderdelen. Kijk vooral goed naar de diverse bevestigingen.
- Houd ijzeren onderdelen goed in de lak of verf; houd hierbij zo veel mogelijk het gekozen verfsysteem aan.
- Verwijder altijd zo veel mogelijk roest voordat je ijzeren onderdelen opnieuw behandelt; alleen het laatste beetje mag blijven zitten.
- Laat het herstel van waardevol smeed- en gietijzer over aan de vakman. Maak eventueel afspraken over werkzaamheden die zelf gedaan kunnen worden, zoals het schoonmaken van gedemonteerde onderdelen.

Roestvorming verbinding

Siersmeedwerk eenvoudig

Siersmeedwerk uitbundig

Leonarduskapel Wanssum verhuisd

De Leonarduskapel, lokaal bekend als de Sint Lindertska-
pel, bevindt zich binnen de voor Nederlandse begrippen
mega-gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum. Het plan
Ooijen-Wanssum is ontstaan na de Maasoverstromin-
gen van 1993 en 1995. Het doel ervan is de beveiliging
van de bewoners van het Maasdal. Reactivering van de
oude Maasarm Ooijen-Wanssum moet in combinatie
met andere maatregelen zorgen voor een verlaging van
het hoogwaterniveau. In dat plan is de verlegging van de
N270 Eindhoven-Well bij Wanssum ingepast. De nieuwe
provinciale (rond)weg, die in 2020 in gebruik genomen
zal worden, maakte verplaatsing van de kapel noodzakelijk.
De oprit naar de brug over de haven is precies op de plek
gepland.

In overleg met de eigenaar en de Stichting Kruisen en
Kapellen in de voormalige gemeente Meerlo-Wanssum
is gekozen voor verplaatsing in directe nabijheid van de
voormalige boerderij Gielen. De kapel blijft zo binnen zijn
historische context.

Oorspronkelijk stond er een zeventiende-eeuws bede-
vaartkapelletje, waar de Heilige Leonardus werd aangeroe-
pen als beschermheilige voor vee, zieken en gevangenen.
De kapel die zich aan het eind van de negentiende eeuw
in zeer deplorabele toestand bevond, brandde omstreeks
1900 af na bliksemingslag.

Pas in 1954 werd een nieuwe Sint Leonarduskapel ge-
bouwd. De buurtbewoners Jan Gielen en Harry Jennis-
kens gaven daartoe opdracht. Ze werd – voor zover ons
bekend – gemetseld door buurtgenoten als Baer Siebers
en Sjang Maas met hulp van de hele buurt. De huidige
traditionele kapel is opgetrokken uit baksteen en zij heeft
een grondplan van ca. 3x5m en een zadeldak bekleed met
keramische pannen. In de beide zijgevels bevinden zich
drie toogvensters. De entree heeft ook deze toogvorm.
In de kapel bevindt zich een eenvoudig-gemetseld altaar
met een gipsen kopie van het cultusbeeld van de heilige
Leonardus. De kapel is aan de voorzijde open. Ze kreeg
later een smeedijzeren hekwerk. Boven de ingang werd
het bordje 'Sint Lindert' opgehangen. Er werden hoge
lindebomen naast de kapel geplant.

Op Sint Lindertsdag 6 november 1954 werd de nieuwe
kapel ingezegend en in gebruik genomen. In de jaren
zestig werd de kapel nog door bedevaartgangers bezocht.
Daarna werd nog drie decennia bij gelegenheid van Sint
Lindertsdag een Heilige Mis opgedragen. Dan was er
ook een kleine kermis. De celebrant en zijn misdienaren

*Met grote precisie ging de kapel naar zijn nieuwe plek. Er verschoof
geen dakpan; het beeld had op het altaar kunnen blijven staan.*

werden na de dienst in de boerderij van de familie Gielen
getrakteerd op een kermiskoffietafel. En als iemand uit de
directe omgeving van de kapel ernstig ziek werd, werd er
een speciale viering gehouden.

Op woensdagmorgen 29 mei 2019 is de 37.000 kg wege-
de kapel rond half 10 met een grote megakraan van 440
ton opgetild en naar de nieuwe plek gehesen. Dat is een
paar meter richting de boerderij geworden, met de ingang
daarnaartoe. De werkmaatschappij Mooder Maas heeft
met een knap staaltje moderne techniek deze wederop-
bouwkapel voor het nageslacht behouden.

**Tekst en foto: Rob van der Heijden, Stichting Kruisen
en Kapellen Meerlo-Wanssum.**

Wegkruis St. Pieterstraat Chevremont

Op Goede Vrijdag 1907 werd de St.-Petruskerk van Chevremont-Kerkrade feestelijk in gebruik genomen. Pastoor Andreas Josephus Hubertus van der Heijden was de eerste zieleherder van de Parochie St. Pietersrade. In 1930 werd de kerk voltooid met het dubbeltorenfront. Vanaf 1968 stond het voortbestaan van de kerk helaas ter discussie. Een van de oorzaken was dat het kerkgebouw in zeer slechte staat verkeerde door mijnschade en achterstallig onderhoud. Vele actieposingen de kerk of alléén de torens te redden haalden niets uit. Op 6 augustus 1980 werd een begin gemaakt met de sloop.

Een werkgroep heeft onlangs het initiatief genomen om, ter herinnering aan de voormalige St.-Petruskerk, op de hoek St. Pieterstraat/Akkerweide een gietijzeren kruis te plaatsen.

Op vrijdag 14 juni is tijdens een sfeervolle en rustige plechtigheid het kruis ingezegend door Pastoor Hans Kreuwels. Daaraan voorafgaande richtten hij en wethouder Leo Jongen het woord tot de aanwezigen en onthulden zij het kruis. De opluistering van de plechtigheid geschiedde door het St.-Petruskoor dat in juni 2019 het 100-jarig bestaansfeest vierde.

Het geplaatste gietijzeren kruis heeft de volgende oorsprong:

In 2002 vond, onder leiding van een werkgroep, de totale renovatie en vernieuwing van het nabijgelegen kerkhof Akkerheide plaats. Van het grote kerkhof werden toen zeven gietijzeren kruisen verplaatst naar de absouteruimte bij de ingang van het kerkhof, de z.g. "Bijzondere begraafplaats". Deze verplaatsing indertijd is in goed overleg geschied met de gemeente Kerkrade. Ook is toen aan de nog bekende families toestemming gevraagd om over de oude kruisen te mogen beschikken.

Het onderhavige kruis is eigendom van de familie Pottgens. In 1917 werd dit kruis geplaatst op de begraafplek van de overleden dochter: Elisa Pottgens, geb: 22 nov. 1903 en overl: 1 juni 1917.

In juni 2019 is het verplaatst van de "Bijzondere Begraafplaats" naar de huidige nieuwe plek.

Het kruis is geplaatst met medewerking van de gemeente Kerkrade. De heer Léon Wijnands is een van de vrijwilligers die voor de renovatie heeft gezorgd. Ook het onderhoud is in de goede handen van vrijwilligers.

Chevremont, R.K. Kerk.

Het behoefte geen betoog dat tijdens de nazit met de aanwezige parochianen het verleden rond de St.-Petruskerk en het kerkhof Akkerheide ruimschoots de revue zijn gepasseerd.

Tekst: Toon Janssen

Foto's: Kerkrade.NU

Oude ansicht kerk: coll. Sander van Daal

Inzegening nieuwe Sint-Jacobuskapel in Belfeld

Op donderdagavond 20 juni 2019 (Sacramentsdag) werd om 19.30 uur deze kapel in de buurtschap Geloë in Belfeld ingezegend door Plebaan-deken Mgr. Rob Merckx uit Roermond, die tevens Prior is van de Broederschap van de H. Jacobus de Meerdere. Dit gebeurde samen met pastoor Marc Calo, pastoor van de Parochiefederatie Tegelen-Steyl-Belfeld.

De genodigden verzamelden zich in Café Geloë, dat schuin tegenover de kapel is gelegen. Onder hen Vocalgroup Ringfield die met een drietal zangstukken o.l.v. dirigent Harry Boom voor een gepaste opluistering zouden zorgen tijdens de inzegening.

Ook mijn medebroeders van de Sint Jacobus Broederschap ontbraken niet. Deze Broederschap is al vele eeuwen verbonden aan de Sint-Christoffelkathedraal in Roermond. Met hun lange zwarte fluwelen mantel en baret gaven ze een bijzonder cachet aan het geheel. Dit gezelschap werd aangevuld met familie en vele vrienden en bekenden uit de wandel- en pelgrimswereld, en niet te vergeten de vrijwilligers, sponsors en donateurs die de bouw mede mogelijk hebben gemaakt.

Buiten de genoemde bedrijven en personen waren er zeer vele omwonenden en belangstellenden aanwezig bij de inzegening, die af en toe werd begeleid door flinke buien; zo was er dus ook zegen van "boven". En het was de Proost van de Broederschap, Bert Bremmers, die met hartelijke woorden en bijzonder veel waardering voor mijn initiatief de plechtigheid afsloot.

De aanleiding tot de bouw van deze niskapel ligt al zes jaar terug. In mei 2013, kort na mijn pensionering, liep ik de af-

stand van 320 km van de pelgrimsroute (de Camino) vanaf de Spaanse stad León naar Santiago de Compostela, waar Sint Jacobus ligt begraven. Maar voor mijn vertrek had ik beloofd om bij een behouden thuiskomst in de tuin naast mijn woning in Geloë een Sint-Jacobuskapelletje te bouwen, geïnspireerd door twee andere leden van de Broederschap, die in hun tuin ook een soortgelijke kapel hebben gebouwd.

Na afloop van de plechtigheid was er in het gastvrije Café Geloë een korte nazit. De gasten werden er onthaald op koffie of thee met uiteraard een stuk Limburgse vlaai; dat viel zeer in de smaak! Daardoor was het fijn om nog even bij te praten.

Met veel voldoening kan teruggekeken worden op een sfeervolle inzegening van het nieuwe Sint-Jacobuskapelletje in de Belfeldse buurtschap Geloë.

Tekst: Jan Coopmans

Foto's: Wim Clout en Arno Coopmans

Verfraaiing Heier Kapel in Swalmen

Afgelopen jaar zijn er in en rond het Heier kapelke in Swalmen veel verbeteringen en verfraaiingen aangebracht. Binnen de kapel is o.a. de cementen lambrisering helemaal weggekapt en door "ademend" stucwerk vervangen en weer van fraai schilderwerk voorzien.

Buiten de kapel is de fundering rondom helemaal vrij gegraven en met antivochtpasta ingesmeerd. Ook de buitenmuren zijn tegen vocht behandeld. De verharding rond de kapel is geheel nieuw gelegd en uitgebreid en er is een nieuw stuk voetpad bij gemaakt. Het geheel is mooi aangekleed met banken en een rustieke straatlantaarn. Tevens zijn er een afvalbak en fietsenstaanders geplaatst en is er een vuurdoornhaag aangeplant.

Donderdag 20 mei 2019 werd bij de kapel door Dorpsraad, gemeente en de Mariabuurt Heide stilgestaan bij de verfraaiing van de omgeving van het Heier Kapelke nabij het hagelkruis en de Hollestraat. Er waren een dertigtal buurtbewoners en andere belangstellenden aanwezig en zij hoorden Dorpsraadvoorzitter Wim Suilen vertellen hoe de verfraaiing tot stand is gekomen door de werkgroep Leefomgeving. Hij sprak de hoop uit dat het ongeveer tweehonderd jaar oude kapelke er over tweehonderd jaar nog zal staan. Wethouder Frans Schreurs noemde dit project een goed voorbeeld van burger-participatie en mocht als straatveger het zand van een in de bodem geplaatste plaquette verwijderen. Hierin staat de tekst "Dorpsraad Swalmen-2019-Mariabuurt Heide" gegraveerd en deze plaquette bevindt zich tussen de twee mooie nieuwe zitbanken. Hierna werd nog gememoreerd dat het kapelke door vrijwilligers iedere dag geopend wordt en voor velen een bezinningsplaats is in de drukke samenleving, zeker sinds de kerk van het Woord Gods verdwenen is. Bedevaartgangers naar Santiago de Compostella en andere wandelaars vinden er ook een rustpunt. Elke dag worden er kaarsen opgestoken, waarmee steun wordt gevraagd bij overlijden van naasten, ziektes en andere problemen. In de examentijd weten ook jongeren het kapelke te vinden voor een kaarsje.

Tot slot werden met name de aanwonenden en iedereen die aan de verfraaiing van het kapelke en de omgeving heeft meegewerkt bedankt. De gemoedelijke bijeenkomst werd afgesloten met een hapje en een drankje.

Tekst en foto's: Pierre van Avesaath

Koninklijke onderscheiding voor Chris Willems

De heer Chris Willems uit Ubachsberg werd op 4 augustus jl. verrast met een Koninklijke Onderscheiding. Loco-burgemeester Ruud Braun van Voerendaal benoemde hem uit naam van de Koning tot Lid in de Orde van Oranje Nassau, te midden van zijn familie en collega's van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg.

Sinds 1969 maakt de heer Willems zich verdienstelijk voor de instandhouding van religieus erfgoed in de provincie Limburg. Vanaf die tijd is hij beheerder van de religieuze wegkruisen in de gemeente Voerendaal. Hij is als vrijwilliger betrokken bij het onderhoud aan, her- of verplaatsen van, of de restauratie van beschadigde of vernielde wegkruisen.

Verder is hij initiatiefnemer en registrator van klein-religieus erfgoed (o.a. kruisen en kapelletjes) in de provincie Limburg. Door zijn inzet is een vrijwel volledige, provincie brede inventarisatie van dit type erfgoed ontstaan. Hij legde een enorme fotocollectie aan. Bovendien ontwierp en bouwde hij een website over dit onderwerp die hij thans nog beheert.

Daarnaast is hij adviseur op het terrein van religieus erfgoed in Limburg. Hij verzorgt advies, geeft presentaties en leidt rondwandelingen. In het tijdvak 2008-2012 schreef hij een drietal fotopublicaties over wegkruisen en kapellen in Limburg. Tenslotte ondersteunde hij de gemeente Gulpen-Wittem en de VVV Zuid-Limburg bij de totstandkoming van de brochure 'Kruistocht op wandelschoenen'.

Vanaf 2012 is hij bestuurslid van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg. Chris' echtgenote Josien kreeg een prachtige bos bloemen aangeboden.

Van harte gefeliciteerd met deze zeer verdiende Koninklijke Onderscheiding!

Geraadpleegde Bronnen: Hay van Boekhold, <https://parkstadactueel.nl/2019/08/05/uitreiking-koninklijke-onderscheiding-aan-de-heer-c-g-j-willems/> en Facebook gemeente Voerendaal

Foto's: Sander van Daal

Restauratie wegkruis Epen

1985 mevrouw Winthagen en Hubert Vluggen

Onlangs heeft Chris Willems het kruis aan de Wilhelminastraat-Krekelstraat te Epen geheel grondig gerestaureerd. Er is gebruik gemaakt van duurzaam materiaal en het is voorzien van een nieuwe laklaag. Tevens zijn de tekstbordjes met 'INRI' en 'Mijn Jezus Barmhartigheid' vernieuwd en opnieuw geschilderd door Jan Scheepers uit Margraten. Op 20 juni 2019 heeft Chris het kruis opnieuw geplaatst met medewerking van Jos Wachelder en Zef Hamers.

Het kruis is in 1966 geplaatst door Mathieu Vluggen uit Epen. Op 17 januari 1981 werd het herplaatst nadat het enige jaren daarvoor vernield was. Het was de familie Winthagen die het opborg op zolder. De herplaatsing geschiedde door de heren Mathieu en Hubert Vluggen uit Epen en de familie Winthagen.

Tekst: Chris Willems / Foto's: archief Chris Willems

Onze stichting Kruisen en Kapellen in Limburg telt 15 bestuursleden. Behalve de voorzitter hebben alle bestuursleden hun "aandachtsgebied" in portefeuille. U kunt voor vragen, opmerkingen en raad terecht bij het bestuurslid dat voor uw plaats verantwoordelijk is. Stuur bij voorkeur een e-mail zodat uw vraag of opmerking goed gedocumenteerd is en vastligt.

Aandachtsgebieden bestuursleden

Algemeen

Voorzitter: Matheu Bemelmans 0475 38 68 91 skkl@bisdom-roermond.nl

Regio Noord-Limburg

Mook en Middelaar, Gennep,
Bergen, Venray Koos Swinkels 0478 58 46 31 koos.swinkels@gmail.com
Horst aan de Maas Jos Jenniskens 077 39 82 948 josjenniskens@home.nl
Peel en Maas *Vacant*
Beesel, Venlo Wim van Diepen 077 47 51 987 wimvandiepen@home.nl

Regio Midden-Limburg

Roerdalen, Roermond Wim Clout 0475 31 12 92 wimclout17@gmail.com
Nederweert, Weert Alfons Bruekers 06 2237 1484 abruekers@hetnet.nl
Leudal Jos Backbier 0475 44 03 30 j.backbier@home.nl
Maasgouw, Echt-Susteren Lei Peeters 0475 55 15 15 leo.peeters@planet.nl

Regio Westelijke Mijnstreek

Beekdaelen, Valkenburg
aan de Geul Sander van Daal 06 2519 0455 sc.van.daal@gmail.com
Sittard – Geleen, Stein, Beek Peer Boselie 046 45 82 207 peer.boselie@gmail.com

Regio Heuvelland

Maastricht, Meerssen Toon Jenniskens 043 34 76 206 toon.jenniskens@ziggo.nl
Gulpen-Wittem, Simpelveld,
Voerendaal Chris Willems 045 57 51 390 chr-willems@ziggo.nl
Eijsden-Margraten, Vaals Hay van Boekhold 043 45 73 378 yahvanb@gmail.com

Regio Parkstad

Heerlen, Brunssum *Vacant*
Kerkrade, Landgraaf Toon Janssen 045 54 13 794 janssen.toon@ziggo.nl

Adviseur funerair erfgoed:

Marcel Richter 06 1090 6818 richterlinne@gmail.com